

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۱، صص ۷۴۱-۷۲۹

ارزیابی تطبیقی حس تعلق و رضایت‌مندی از سکونت در محلات قدیم و جدید شهری

مورد مطالعه: محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه شهر یزد

سینا پیرعلائی^۱، حسن صالحی^{۲*}

۱- دانشجوی دکتری دانشگاه هنر تبریز، دانشکده معماری و شهرسازی، گروه شهرسازی، تبریز، ایران،

۲- استادیار دانشگاه هنر تبریز، دانشکده چند رسانه‌ای، گروه علوم سیاسی و فقه و اصول، تبریز، ایران،

h.salehi@tabriziau.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۱۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۸

چکیده

حس تعلق به مکان نمودی از حس انسان به فضایی است که با آن روابط عاطفی برقرار کرده و از بودن در آن احساس سرزندگی توأم با دل‌بستگی و وابستگی می‌کند. در این بین رضایت‌مندی سکونتی عامل مهمی در توصیف کیفیت زندگی ساکنان یک محیط مسکونی است. چنانچه این نوع از رضایت‌مندی تأمین نگردد، محلات شامل ساکنانی خواهند بود که هیچ‌گونه حس تعلق و مسئولیتی در قبال محله زندگی خود نخواهند داشت. با توجه به این امر هدف این پژوهش بررسی رابطه حس تعلق و شاخص رضایت‌مندی در محلات شهری و مقایسه تطبیقی این دو و چگونگی ارتقاء شاخص رضایت‌مندی و حس تعلق در دو نمونه از محله‌های شهر یزد، یکی در بافت تاریخی (محله شش بادگیری) و دیگری در بافت جدید شهر (شهرک دانشگاه) می‌باشد. پژوهش حاضر بر اساس ماهیت از نوع تحلیلی - توصیفی و بر اساس هدف از نوع کاربردی می‌باشد. جهت به‌گردآوری اطلاعات، از روش کتابخانه‌ای - میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه است و مطابق با آخرین آمار تعداد جمعیت آن‌ها ۹۵۰۰ نفر می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر ۳۷۰ نفر به دست آمد. جهت پردازش اطلاعات به دست آمده از نرم‌افزار آماری SPSS و Excel و روش‌های آماری رگرسیون چندگانه، آزمون واریانس یک‌طرفه F و آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید. نتایج بر اساس معادلات رگرسیونی نشان داد که امتیاز حس تعلق برای مرکز محله شهرک دانشگاه ۵۶،۲۲۵ و برای محله شش بادگیری ۴۸،۱۰۴ می‌باشد که مبین پایین بودن حس تعلق در محله شش بادگیری نسبت به شهرک دانشگاه است. در کل نیز نتایج حاکی از آن است که بر خلاف تفکر عام مبنی بر این که حس تعلق در بافت قدیم بیشتر است اما در چند سال اخیر به دلیل سکونت و مهاجرت افراد غیر بومی به بافت جدید شهر، منجر به کاهش حس تعلق در این محلات شده است.

واژه‌های کلیدی: حس تعلق، رضایت‌مندی، بافت تاریخی، بافت جدید، شهر یزد.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های ارتباط انسان با محیط، حس تعلق به مکان است که در راستای تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین کننده‌ای دارد (Jansen, 2020:14). از اثرات زندگی در مجموعه‌هایی با تراکم بالای جمعیت و کیفیت نامطلوب محیطی، ضعیف شدن پیوندهای اجتماعی بین ساکنین است که خود زمینه‌ساز کاهش ارتباطات پایدار، عدم مشارکت، کاهش حس تعلق و زوال تدریجی این مجموعه‌ها می‌گردد که در ادامه موجب کاهش سطح رضایت‌مندی خواهد شد (Lee et al, 2016:9). امروزه در محلات قدیمی شهرها به دلیل ضعیف شدن پیوندها بین ساکنین، حضور اتباع خارجی به دلیل قیمت پایین مسکن و به دنبال ایجاد ناامنی ناشی از آن و همچنین کاربری‌های غیر فعال که این عامل را تشدید می‌کنند، میزان رضایتمندی سکونتی پایین می‌باشد (گودرزی و همکاران، ۱۴۰۲:۵). البته این عامل باعث شده تا میزان حس تعلق نیز کاهش یابد چرا که تعلق مکان به عنوان پیوندی مؤثر که مردم با قرارگاه‌های مکانی برقرار می‌کنند؛ تعریف می‌شود، جایی که آن‌ها تمایل به ماندن دارند و جایی که آن‌ها احساس راحتی و امنیت دارند (اسدی و همکاران، ۱۳۹۹:۴). البته هنوز هم به دلیل حضور افرادی با سنین بالا که سال‌هاست در این بافت زندگی می‌کنند حس تعلق در سطح مطلوبی قرار دارد (ایمانی شاملو و همکاران، ۱۴۰۳:۶). این در حالی است که این کیفیت در محل به فراموشی سپرده شده است. از سوی دیگر کمرنگ شدن متغیرهای اجتماعی مانند تاریخ، فرهنگ و خاطرات جمعی در محلات جدید و به دنبال آن در اولویت قرار دادن توجی‌هات مالی و مسائل اقتصادی باعث گردیده که مسئله هویت و در پی آن حس تعلق مکانی و توجه به نیازهای روحی و روانی انسان‌ها، در این محلات به مثابه مسئله فرعی تلقی شود و تا حدود زیادی مورد غفلت قرار گیرد (حاتمی خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۹:۵). در محلات جدید امروز افراد بیشتر به دنبال عواملی از قبیل قدمت مکان، وجهه مکان، دسترسی به خدمات در مکان، پوشش گیاهی، نمای خیابان‌ها، بافت مکان، وجود و یا نزدیکی اماکن تفریحی و گذران اوقات فراغت در مکان همه از عواملی هستند که بر حس تعلق به مکان می‌تواند اثر گذار باشد (جنت‌پور و همکاران، ۱۴۰۳:۴). در نهایت می‌توان گفت که کمرنگ شدن احساس تعلق در محلات، سبب کاهش رضایت‌مندی ساکنان از مکان شده و به تبع آن مشکلات اجتماعی و هویتی را به دنبال خواهد داشت؛ که عواقب جبران ناپذیری را رقم خواهد زد (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۴:۷). بافت‌های شهری یزد نیز به مثابه مکان شهری زنده و پویا، دارای تمایزات کالبدی، معنایی و کارکردی مشهودی در میان محلات خود است که در میزان حس تعلق ساکنان آن نقش زیادی داشته است. بر این حسب هدف از این پژوهش، ارزیابی تطبیقی حس تعلق و رضایت‌مندی از سکونت در محلات قدیم و جدید شهر یزد می‌باشد. در این راستا پرسش‌های اصلی پژوهش عبارت‌اند از: مهم‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار بر حس تعلق به مکان در محله‌های قدیمی و جدید شهر یزد کدام‌اند؟ و حس تعلق در محله‌های مسکونی قدیمی و جدید شهر یزد به چه میزان می‌باشد؟

پیشینه پژوهش

در رابطه با حس تعلق و رضایتمندی سکونتی مطالعات مختلفی صورت گرفته است که در ادامه مهم‌ترین آن‌ها مورد اشاره قرار می‌گیرد.

جدول ۱. پیشینه پژوهش

پژوهشگر / سال	عنوان	نتایج
مک‌کان و همکاران (۲۰۱۸)	ناوبری فضایی و تصویرسازی مکان در حس مکان	افرادی که حس مکان قوی‌تری دارند، در یادآوری ویژگی‌های فیزیکی، به‌ویژه یافتن مسیرها و شناسایی نشانه‌ها موفق‌تر بوده و هنگام جهت‌یابی و آدرس‌دهی به صورت شفاهی، اطلاعات ذهنی بیشتری از محیط را به یاد می‌آورند.
هوانگ و همکاران (۲۰۱۹)	تعلق به مکان: تحلیلی از ادراکات مهاجران روستایی به شهری در چین	احساس تعلق فرد بیشتر توسط تعامل مستقیم شخص با یک مکان تقویت می‌شود. همچنین در دسترس بودن خدمات عمومی باعث ایجاد احساسات مثبت در مورد مکان جدید می‌شود، درحالی‌که حجم زیاد جمعیت تأثیر متضاد دارد.
میتاگودا و همکاران (۲۰۲۳)	بررسی حس مکان در پارک ساحلی سریلانکا	با استفاده از شاخص‌های تعهد، تشویق، آرزوی شخصی، تخصیص مکان به این نتیجه دست یافتند که مشارکت جامعه در مکان‌سازی منجر به ایجاد نردبان حس مکان شده و تعلق مکانی را افزایش می‌دهد.
حاجی‌پور و همکاران (۱۳۹۷)	تحلیل رضایتمندی ساکنان از محله بر مبنای مولفه‌های امنیت و حس تعلق خاطر (نمونه موردی: شهر شیراز)	امنیت ادراک شده و کنترل اجتماعی، دو عامل تأثیرگذار بر مطلوبیت ادراکی محله هستند. در میان عوامل فردی نیز، بالا رفتن مدت زمان سکونت در یک محله باعث بالا رفتن سطح مطلوبیت ادراکی می‌گردد
حاتمی خانقاهی و همکاران (۱۳۹۹)	مقایسه عوامل مؤثر بر حس تعلق به مکان در محلات جدید و قدیم شهر اردبیل	افراد در <u>محلات قدیمی</u> و جدید ابعادی از حس تعلق را به دست می‌آورند و ابعادی را از دست می‌دهند که در حالت ایده‌آل به منظور تجمیع حداکثری عوامل مؤثر بر <u>حس تعلق به مکان</u> در یک محله، گام نخست شناسایی و قیاس عوامل می‌باشد...
گودرزی و همکاران (۱۴۰۲)	ارزیابی اثرات دسترسی به امکانات و خدمات شهری بر حس تعلق مکانی در بافت‌های فرسوده کلان‌شهر اهواز	بررسی ارتباط بین خدمات شهری و حس تعلق مکان به بافت فرسوده حاکی از ارتباط مستقیم و متغیر ذکر شده بوده است و نشان می‌دهد می‌توان با افزایش امکانات و خدمات شهری و همچنین تقویت فضاهای عمومی، بافت‌های کالبدی و فیزیکی، و بافت‌های فرسوده، حس تعلق مکان در این مناطق را افزایش داد.
هاشمی و همکاران (۱۴۰۴)	ارزیابی سیاست‌های تأمین مسکن اقشار کم درآمد براساس مؤلفه‌های مؤثر بر افزایش حس تعلق به محیط (نمونه موردی: شهر مشهد)	شهرک شاملو، گلپهار، مهرگان و بینالود به ترتیب در افزایش <u>حس تعلق</u> در نظام زیستی شرایط مطلوب‌تری دارند. مهرگان، شاملو، گلپهار و بینالود اولویتها در نظام روانی و مهرگان، بینالود، گلپهار و شاملو به ترتیب اولویت‌های نظام اجتماعی است؛ از بعد نظام فرهنگی هر چهار محل در شرایط نامطلوبی قرار دارند.
حسینی و همکاران (۱۴۰۴)	واکاوی تعیین‌کننده‌های مؤثر بر رضایتمندی سکونتی در توحید شهر سبزوار	رابطه بین تعیین‌کننده‌های عینی و ذهنی در رضایت از مسکن موضوعی پیچیده است. هر دو نقش حیاتی دارند، اما اهمیت آن‌ها بسته به زمینه و شرایط خاص زندگی متفاوت است.

مأخذ: مطالعات کتابخانه‌ای نگارندگان، ۱۴۰۴

¹ McCann

² Huang

مبانی نظری

حس تعلق

حس تعلق به مکان را می‌توان رابطه‌ای عاطفی و پر معنا بین شخص و مکان توصیف کرد، پیوندی احساسی که مردم آن مکان را به عنوان قرارگاهی برای بازگشت بدان ارزشمند بدانند (زنگنه، ۱۳۹۸:۲). در حقیقت، تعلق به مکان شاخصی است که از طریق آن می‌توان میزان متمایز بودن آن مکان را برای مردم مکان‌ها سنجید (اله‌ویسی و چاره‌جو، ۱۴۰۰:۳). مسلم است که این تمایزات حاصل جمعی از عوامل مادی و معنوی شامل محیط کالبدی و معماری، محیط اجتماعی و نوع فعالیت‌ها، سطح فرهنگ و تاریخ، ابعاد شخصی و روانشناسانه (ادراک، شناخت و احساس) می‌باشد. لذا با در نظر گیری تمام ابعاد تشکیل دهنده حس تعلق، می‌توان به یک دسته بندی کلی تر شامل عوامل درون فردی و برون فردی دست یافت. (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۱). تعلق به مکان، سطح بالاتری از حس مکان است که به منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان، نقش تعیین کننده‌ای می‌یابد (پیربابایی و سجاذزاده، ۱۳۹۰: ۶). تعلق به مکان که بر پایه حس مکان به وجود می‌آید؛ فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است. شخص بر اساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت، نقشی برای مکان در ذهن خود متصور می‌سازد و مکان برای او قابل احترام می‌شود (اسدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶). حس تعلق به مکان، یک بعد از کلیت حس مکان و وابستگی مثبت است که بین فرد و مکان ایجاد می‌شود (Stedman, 2003:674) و برخاسته از فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان - مکان و انسان - انسان در یک مکان خاص است (Altman & Low, 1992:22).

مقارنه شاخص‌های تأثیرگذار بر حس تعلق بر مکان را شاخص‌های تعلق روحی - روانی، تعلق اخلاقی و تعلق بیوگرافیکی می‌داند. منظور از شاخص تعلق روحی - روانی مفاهیمی است که خاطره و به سبب آن، روابط روحی - روانی ایجاد می‌کند (پیر بابایی و سجاذزاده، ۱۳۹۰: ۶).

شکل ۱. مؤلفه‌های به وجود آورنده حس مکان (مأخذ: پیر بابایی و سجاذزاده، ۱۳۹۰: ۶)

رضایتمندی سکونتی

نظریه «رضایتمندی سکونتی» برای تعیین یک چارچوب راهنما جهت شناخت خصوصیات ساختاری خانوارها و بافت محل سکونت آنها که بر جوانب گوناگون رضایتمندی تأثیرگذار است، بکار می‌رود (Glaster & Hesser, 1981:56). رضایتمندی سکونتی از آنجا که بخشی از حوزه رضایتمندی از زندگی در معنای عام می‌باشد، یکی از مطالعه شده‌ترین موضوعات در زمینه محیط مسکونی محسوب می‌شود (Ge & Hokao, 2006:12). این مفهوم

بنا به تعریف گلاستر عبارت است از: «شکاف قابل مشاهده بین آمال و نیازهای ساکنین و واقعیت موجود بستر سکونتی آنها» (Glaster & Hesser, 1981:42). رضایتمندی، اغلب جهت ارزیابی ادراکات و احساسات ساکنین از واحد مسکونی و محیط زندگی خویش به کار می‌رود. از دید پژوهشگرانی مانند ورادی، کروزا، گلاستر^۱ و هسر^۲ رضایتمندی از محیط سکونتی به طور مستقیم به میزان رضایت در دو جزء واحدهای مسکونی و واحدهای همسایگی، و به طور غیرمستقیم به ویژگی‌های شخصی، فرهنگی، اجتماعی و سایر ویژگی‌های مخاطب بستگی دارد (حسینی و همکاران، ۱۴۰۴: ۵). نهایتاً این مفهوم نشانه‌ای مهم مبنی بر وجود ادراکات مثبت ساکنین نسبت به کیفیت محیط زندگی خویش تلقی می‌شود (حاجی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۴). با توجه به اینکه احساس رضایت از محیط سکونت باعث ارزیابی مثبت ساکنین و تحکیم و پایداری ارتباط آنان با محیط گشته و منتج به ایجاد حس تعلق می‌گردد، می‌توان گفت رویکرد رضایتمندی، نزدیک‌ترین ارتباط را با مفهوم حس تعلق داراست (Ge & Hokao, 2006:12).

در ارتباط با رضایتمندی سکونتی نظریه‌های مختلفی ارائه شده است که در جدول ۲ به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌گردد.

جدول ۲. نظریات اجتماعی مطرح در باب رضایتمندی سکونتی

نظریه	توضیحات کلیدی
سیستمیک	متغیرهای فردی نظیر مدت زمان سکونت، سن و جنسیت، نقش اساسی‌تری در ادراک مطلوبیت در محله در مقایسه با شرایط محیطی محله دارند.
قشربندی مکان	اقلیت‌ها و خانوارهایی که به لحاظ اجتماعی و اقتصادی در وضعیت پایین‌تری قرار دارند از رضایت کمتری نسبت به محله برخوردارند.
جامعه با تعهدات محدود	میزان سرمایه‌گذاری اقتصادی و اجتماعی ساکنان در محله عاملی تعیین‌کننده در میزان دل‌بستگی و رضایت آنان نسبت به محله است.
بی‌سازمانی اجتماعی	احتمال بروز رفتارهای غیراجتماعی از سوی افراد ساکن در محلات محروم، بیش از سایرین می‌باشد.
مدل اشباع	کلیه مولفه‌های رضایت‌بخش ساکنان به افزایش مطلوبیت کمک می‌کنند تا زمانی که مطلوبیت به حد اشباع برسد که در این حالت روندی نزولی در ایجاد مطلوبیت طی خواهد شد.
تطبیق محیط مسکونی	تطابق ویژگی‌های عینی با استانداردهای ذهنی و قدرت انتخاب دو عامل مهم در رضایت از محله است.
نظریه فرد محیط	ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های محله‌ای و تعامل میان فرد و محیط، سه عامل تعیین‌کننده در میزان رضایت از محله هستند.
نظریه خرده فرهنگی	حس تعلق به مکان و مشارکت در بهبود وضعیت محله، مسیر محتمل زوال اجتماعی را به ثبات و پایداری هدایت می‌کنند. گسست در روابط اجتماعی نخستین عامل زوال اجتماعی محله است.
نظریه هویت اجتماعی	شخص در هر محیطی به صورت عینی و ذهنی در پی عضویت در گروهی است که بتواند به لحاظ هویتی عضو آن باشد.

مأخذ: حاجی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۶

روش تحقیق

پژوهش حاضر بر اساس ماهیت از نوع تحلیلی - توصیفی و بر اساس هدف از نوع کاربردی می‌باشد. جهت به گردآوری اطلاعات، از روش کتابخانه‌ای - میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش محله شش بادگیری و

¹ Varady

² Carroza.

³ Glaster

⁴ Hesser

شهرک دانشگاه است و مطابق با آخرین آمار تعداد جمعیت آن‌ها ۹۵۰۰ نفر می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر ۳۷۰ نفر به دست آمد. بر این اساس تعداد ۳۷۰ پرسشنامه براساس درصد جمعیت هر یک از محله پخش گردید (جدول ۳).

جدول ۳. جامعه آماری و تعداد نمونه‌های پژوهش

محل	جمعیت	حجم نمونه
شش بادگیری	۴۳۷۱	۱۷۰
شهرک دانشگاه	۵۱۲۹	۲۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

برای سنجش پایایی سؤالات پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار آلفای برای مجموع سؤالات پرسشنامه معادل ۰/۸۳ به دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بسیار بالای ابزار تحقیق می‌باشد. جهت پردازش اطلاعات به دست آمده از نرم‌افزار آماری SPSS و Excel و روش‌های آماری رگرسیون چندگانه، آزمون واریانس یک طرفه F و آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید.

جدول ۴ مولفه‌ها و شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۴. مولفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

شاخص	مولفه	ابعاد	
میزان استفاده از عناصر طبیعت	عناصر طبیعی و آسایش	طبیعی	حس تعلق
میزان وجود تمهیدات آسایش اقلیمی	محیطی		
تمایل به زندگی در محله	تعاملات اجتماعی	اجتماعی - فرهنگی	
تمایل به مشارکت			
حضور اجتماعی مردم			
میزان امنیت موجود			
آسایش			
نزدیکی به سطح فرهنگ و مذهب	فرهنگی	روان شناختی	
مدت زمان سکونت در محله	زمان		
مهاجرت	دلبستگی		
علاقه به محله			
پیوند عاطفی با یک مکان خاص			
مالکیت			
نوع ارتباط	دسترسی	کالبدی - فضایی	
میزان دسترسی‌ها			
تعلق از طریق فعالیت‌ها			
سر زندگی	اجتماعی - فرهنگی	رضایت‌مندی	
آداب و رفتار مردم			
فرهنگ‌ها و ادیان			
آسایش			
میزان مشارکت مردم			

امنیت	کالبدی	عینی
تأسیسات		
دوام ابنیه		
کاربری‌های موجود		
جذابیت فضا	زیبایی شناختی	ذهنی
دسترسی به خدمات	دسترسی	
دسترسی به فضای سبز		
آسایش اقلیمی	عناصر طبیعی و آسایش محیطی	
پاکیزگی محله	احساسی	
میزان رفاه		
شناخت محله		

مأخذ: مطالعات کتابخانه‌ای نگارندگان، ۱۴۰۴

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه پژوهش محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه شهر یزد می‌باشد. محله شش بادگیر در محدوده مرکزی شهر یزد قرار گرفته و جزئی از بافت فرسوده شهر است. این محله به خیابان‌های سلمان فارسی، بلوار بسیج، خیابان امام و خیابان دهم فروردین محدود می‌شود و از عناصر شاخص آن می‌توان به مسجد برخوردار، آب انبار شش بادگیری، هتل لاله، کوی قصاب‌ها و ... اشاره کرد. همچنین بر اساس آخرین محاسبات انجام شده، جمعیت محدوده ۴۳۷۱ می‌باشد. محدوده محله شهرک دانشگاه در جنوب غربی شهر یزد قرار دارد. این محله که در بافت نوساز شهر واقع شده به بلوار فلسطین، بلوار امیر کبیر، بلوار پروفسور حسابی و بلوار فردوس محدود می‌شود. طبق آخرین آمار جمعیت محدوده ۵۱۲۹ برآورد شده است.

ب) شهرک دانشگاه

الف) محدوده محله شش بادگیری

شکل ۲. موقعیت محلات مورد مطالعه

بحث و یافته‌ها

به منظور تعیین آزمون آماری مناسب برای بررسی همبستگی متغیرها ابتدا با توجه به اینکه داده‌ها به صورت کمی و از نوع پیوسته و دارای مقیاس فاصله‌ای هستند، از آزمون کولموگراف-اسمیرنوف برای تعیین نرمال بودن یا نبودن توزیع داده‌ها استفاده شده است. با توجه به محاسبات انجام شده، معیار تصمیم، مقادیر برای هر دو محله در سطح

کوچک‌تر از ۰,۰۵ معنادار و در نتیجه توزیع‌ها با اطمینان ۰,۹۵٪ نرمال است. بنابراین با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها در هر دو متغیر حس تعلق و رضایتمندی سکونتی و هم‌چنین مقیاس آن‌ها که به صورت پیوسته و از نوع فاصله‌ای است از تکنیک رگرسیون خطی چندگانه و آزمون آماری همبستگی پیرسون برای بررسی وجود رابطه میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل و هم‌چنین تعیین شدت و جهت آن‌ها استفاده شد.

جدول ۵. آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

رضایتمندی سکونتی	حس تعلق	متغیر
۳۷۰	۳۷۰	حجم نمونه
۳,۹۳	۳,۸۷	میانگین
۱,۱۹	۱,۰۴	انحراف معیار
۱,۲۴	۱,۱۹	آماره آزمون اسمیرنوف-کلموگروف
۰,۱۰۵	۰,۱۰۹	سطح معنی داری آزمون
نرمال است	نرمال است	نتیجه آزمون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بررسی متغیر تأثیر گزار بر حس تعلق مکانی ساکنان

برای بررسی این که کدام متغیرها بیش‌ترین تأثیر ممکنه را بر ارزیابی حس تعلق دارند، از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده گردید. در تحلیل رگرسیون با دو نوع متغیر مستقل و وابسته سروکار خواهیم داشت. متغیر مستقل به عنوان متغیر پیشگو و متغیر وابسته به عنوان متغیر پاسخ می‌باشد. منظور از متغیرهای پیشگو یا مستقل، متغیرهایی است که عموماً می‌توان آن‌ها را برابر مقدار مطلوب قرارداد یا آن‌ها را برابر مقادیری قرار گرفت که می‌توان مشاهده شوند اما قابل کنترل نیستند. به طور کلی در بحث رگرسیون هدف دستیابی به این امر است که، تغییر در متغیرهای پیشگو مقادیر متغیر پاسخ را چگونه تحت تأثیر قرار می‌دهد (نصیری، ۱۳۸۷: ۹۷). برای تعیین متغیرهای موثر در ارزیابی، از تحلیل رگرسیون چندگانه (مدل Enter) استفاده شده است.

در این راستا رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که حدود ۸۲/۵ درصد واریانس ارزیابی از وضعیت اکولوژی ساختمان‌های مسکن مهر را متغیرهای چهارگانه تحقیق تبیین می‌کنند و ۱۷/۵ درصد مربوط به متغیرها یا متغیرهای دیگر می‌باشد. ابتدا خلاصه‌ای از نمای کلی مدل در جدول شماره (۶) ارائه شده است.

جدول ۶. خلاصه آماره‌های مربوط به برآزش مدل در مرکز محله شهرک دانشگاه و شش بادگیری

مدل	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
مدل اینتر	۰/۲۵۸	۰/۸۵۵	۰/۱۲۹	۰/۱۴۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

همان‌طور که از جدول بالا استنباط می‌شود همبستگی بین متغیرها ۰/۲۸۵ درصد است و اینکه ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۸۵/۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (حس تعلق) توسط متغیرهای مستقل (رضایتمندی سکونت) تبیین می‌گردد.

جدول ۷. آنالیز واریانس مدل رگرسیون در مرکز محله شهرک دانشگاه و شش بادگیری

سطح معنی‌داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
		۳۶۵.۶۸۴	۱۳	۴۷۵۳.۸۸۷	درون گروهی
...	۳۴.۳۴	۱۰.۶۴۶	۷۶	۸۰۹.۱۰۲	برون گروهی
			۸۹	۵۵۶۲.۹۸۹	کل
		۵۷۷.۳۰۴	۱۵	۸۶۵۹.۵۶۱	درون گروهی
...	۱۳۸۵.۲۶	.۴۱۷	۷۴	۳۰.۸۳۹	برون گروهی
			۸۹	۸۶۹۰.۴۰۰	کل

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

جدول ۸ ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته حس تعلق نشان می‌دهد با توجه به نتایج به دست آمده در محله شهرک دانشگاه متغیر امنیت با ضریب $\beta = 0.306$ بیشترین همبستگی را با شاخص حس تعلق دارد. بنابراین میزان حس مکان در بین متغیرهای معادله در مرحله اول متأثر از میزان امنیت است. دومین متغیر با ضریب رگرسیونی ۰.۲۳۱ مشارکت است به این معنا که هرچه مشارکت بیشتر باشد نشان از حس تعلق بیشتر در محله دارد. بعد از این‌ها متغیرهای دسترسی به کاربری‌ها، آسایش، شناخت محله، دسترسی به خدمات و تمایل به نرفتن از محله در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در محله شش بادگیری نیز در رأس دسترسی به خدمات و امنیت قرار دراد و بعد از آن متغیرهای شناخت محله، دسترسی به کاربری‌های موجود و مشارکت بیشترین میزان همبستگی را با متغیر حس تعلق دارند.

جدول ۸. ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته در مرکز محله شهرک دانشگاه و شش بادگیری

محله شش بادگیری			محله شهرک دانشگاه				مدل			
سطح معنی‌داری	آماره t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		سطح معنی داری	آماره t		ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده	
		Beta	خطای استاندارد	B				Beta	خطای استاندارد	B
...	۸.۵۱۵		۴.۳۷۹	۳۷.۲۸۸	...	۵.۹۳۹	۷.۰۲۵	۴۱.۷۱۸	مقدار ثابت	
...	۵.۳۶۷	.۱۲۱	.۲۸۶	۱.۵۳۳	.۸۰۲	.۲۵۱	.۰۱۲	.۳۷۶	.۰۹۵	ادب و رفتار مردم
.۹۵۲	.۰۶۱	.۰۰۱	.۲۲۹	.۰۱۴	۳۰۳.	-.۴۲۴	۱۱.	.۵۸۸	.۲۵۰	آسایش
۲۴.۰	-۱.۸۲۳	.۰۴۵	.۴۵۲	-.۸۲۳	۶.۰۰	۳.۷۸۱	.۲۳۱	.۹۷۱	۳.۶۷۰	مشارکت
۱.۰۰	۳.۱۰۲	.۶۹۱.	.۲۷۷	.۸۶۰	۰.۰۰	۲.۰۳۱	.۰۶۳.	.۶۴۰	۱.۳۰۰	امنیت
.۱۲۳	۱.۵۵۹	.۰۴۳	.۲۶۵	.۴۱۲	.۴۰۵	.۸۳۷	.۰۵۹	.۹۶۵	.۸۰۷	تأسیسات

کاربری های موجود	-۳.۲۴۴	۱.۰۸۱	۰.۱۲	۳.۰۰۰	۰.۰۴	۰.۳۱۲	۰.۲۳	۰.۸۰۵	۰.۴۲۳
جذابیت فضا	۰.۹۲۳	۲.۲۷۵	۰.۶۵	۰.۴۰۶	۰.۶۸۶	۲.۹۲۴	۰.۲۲۱	۵.۳۲۲	۰.۰۰۰
دسترسی به خدمات	۲.۹۹۴	۱.۴۵۸	۰.۲۴۲	۲.۰۵۴	۰.۰۴۳	۰.۱۸۴	۰.۱۰	۰.۶۳۹	۰.۵۲۵
دسترسی به فضای سبز	-۰.۷۶	۳.۴۲	-۰.۴۴	-۱.۶۸	۰.۰۹۷	۰.۱۲۱	۰.۰۶۸	۰.۲۱۳	۰.۸۳۲
آسایش اقلیمی	۱.۲۴۷	۱.۰۶۶	۰.۸۶	۱.۱۶۹	۰.۲۴۶	-۱.۵۴۸	۰.۷۶	-۳.۵۷۱	۰.۰۱
پاکیزگی محله	۰.۲۹۱	۰.۵۵۱	۰.۲۹	۰.۵۲۸	۰.۵۹۹	۰.۱۸۳	۰.۱۶۸	۱.۰۸۸	۰.۴۰
میزان رفاه	-۲.۰۶۹	۲.۹۲۱	-۱.۵۳	-۰.۷۰۸	۰.۴۸۱	۰.۶۲۵	۰.۰۴۹	۰.۹۶۰	۰.۳۴۰
شناخت محله	۴.۲۴۶	۲.۳۱۷	۰.۳۰۸	۱.۸۳۳	۱۱.۰	۰.۶۴۳	۰.۰۳۳	۱.۳۷۴	۰.۰۷۴
رفتن از محله	۴.۰۲۵	۰.۵۲۴	۹۷.۱	-۷.۶۸	۴۵.۰	-۴.۲۱۰	۰.۴۱۴	۱۰.۱۷	۰.۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

امتیاز حس تعلق در محلات

با توجه به معادله رگرسیونی ارائه شده در هر محله، برای به دست آوردن امتیازات کلی هر محله، با توجه به داده‌های پرسشنامه ابتدا میانگین امتیازات هر یک از مؤلفه‌ها (مطابق با جدول ۹) از مجموع این امتیازات و نهایتاً از مجموع این امتیازات، امتیاز کلی هر محله از مؤلفه‌های تبیین کننده حس تعلق به دست آمد. با توجه به نتایج، امتیاز کلی محله شهرک دانشگاه برابر با ۴۳،۲۰ و محله شش بادگیری ۴۱،۹۱ است. بر اساس معادلات رگرسیونی نیز امتیاز حس تعلق برای مرکز محله شهرک دانشگاه ۵۶،۲۲۵ و برای محله شش بادگیری ۴۸،۱۰۴ محاسبه شده است که مبین پایین بودن حس تعلق در محله شش بادگیری نسبت به شهرک دانشگاه است.

جدول ۹: امتیازات مراکز محلات بر اساس مولفه های ایجاد کننده حس تعلق در معادله رگرسیون

شاخص ها	ادب و رفتار مردم	آسایش	مشارکت	امنیت	تأسیسات	کاربری های موجود	جذابیت فضا	دسترسی به فضای سبز	دسترسی به خدمات	آسایش اقلیمی	پاکیزگی محله	میزان رفاه	شناخت محله	رفتن از محله	کل	رگرسیون
شهرک دانشگاه	۳،۴۷	۳،۵۶	۲،۴۳	۳،۳۷	۴،۲	۳،۳۵	۲،۳۸	۳،۳۵	۲،۵۲	۱،۵۵	۳،۵۶	۳،۵۵	۳،۳۱	۲،۶	۴۳،۲۰	۵۶،۲۲۵
شش بادگیری	۳،۱۸	۳،۵۴	۳،۴	۲،۸۲	۳،۱	۳،۱۵	۳،۱۸	۱،۳۸	۲،۳۴	۳،۳۷	۳،۸۲	۳،۱۷	۳،۲	۲،۲	۴۱،۹۱	۴۸،۱۰۴
برتر بودن	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شش بادگیری	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شش بادگیری	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شش بادگیری	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه	شهرک دانشگاه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

نتیجه گیری

با توجه به محاسبات انجام شده در این پژوهش و نتایج کسب شده، مدل پیشنهادی پژوهش مبنی بر تأثیر ۱۵ متغیر ارائه شده بر حس تعلق در بافت جدید و قدیم بررسی گردید. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بر خلاف تفکر

عام مبنی بر این که حس تعلق در بافت قدیم بیشتر است اما در چند سال اخیر به دلیل سکونت افراد غیر بومی و مهاجرت عدم کثیری از افراد بومی به بافت جدید شهر، با کاهش حس تعلق در این محلات روبه رو بوده‌ایم. مشاهدات نشان می‌دهد که شاخص رضایتمندی تأثیر نسبتاً زیادی بر ایجاد حس تعلق در بافت جدید داشته است. مدل پیشنهادی پژوهش براس سنجش و تبیین عوامل موثر بر حس تعلق با طرح ۱۳ فرضیه در دو بافت متفاوت سنجش گردید. بر این اساس در محله شهرک دانشگاه متغیر امنیت با ضریب 0.306 و سطح معناداری 0.00 بالاتریت میزان همبستگی با حس تعلق را دارد. در محله شش بادگیری متغیر جذابیت فضا با ضریب 0.221 و سطح معناداری 0.00 بالاترین میزان همبستگی با حس تعلق را دارد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. نتایج آزمون رگرسیون و همبستگی پیرسون جهت رابطه حس تعلق و رضایتمندی سکونتی

ردیف	فرضیه	شهرک دانشگاه			شش بادگیری		
		Beta	Sig	تأیید	Beta	Sig	تأیید
H1	ادب و رفتار مردم بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۱۲	۰,۸۰۲	خیر	۰,۱۲۱	۰,۰۰۰	بلی
H2	آسایش بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۱۱	۰,۳۰۳	بلی	۰,۰۰۱	۰,۹۵۲	خیر
H3	میزان مشارکت مردم بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۲۳۱	۰,۰۰۶	بلی	۰,۴۵۰	۰,۰۰۰	بلی
H4	امنیت بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۳۰۶	۰,۰۰۰	بلی	۰,۶۹۱	۰,۰۰۰	بلی
H5	تأسیسات بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۵۹	۰,۴۰۵	خیر	۰,۰۴۳	۰,۱۲۳	خیر
H6	کاربری های موجود بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۲۱۰	۰,۰۰۴	بلی	۰,۰۲۳	۰,۴۲۳	خیر
H7	جذابیت فضا بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۶۵	۰,۶۸۶	خیر	۰,۲۲۱	۰,۰۰۰	بلی
H8	دسترسی به خدمات بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۲۴۲	۰,۰۴۳	بلی	۰,۰۱۰	۰,۵۲۵	خیر
H9	دسترسی به فضای سبز بر میزان حس تعلق موثر است.	-۰,۰۴۴	۰,۰۹۷	خیر	۰,۰۰۶	۰,۸۳۲	خیر
H10	آسایش اقلیمی بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۸۶	۰,۲۴۶	خیر	۰,۰۷۶	۰,۰۰۱	بلی
H11	پاکیزگی محله بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۰۲۹	۰,۵۹۹	خیر	۰,۰۹۴	۰,۰۴۰	بلی
H12	میزان رفاه بر میزان حس تعلق موثر است.	-۰,۱۵۳	۰,۴۸۱	خیر	۰,۰۴۹	۰,۰۳۴۰	خیر
H13	شناخت محله بر میزان حس تعلق موثر است.	۰,۳۰۸	۱۱,۰	بلی	۰,۰۳۳	۰,۰۷۴	خیر

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بر اساس یافته‌های پژوهش به منظور ارتقا حس تعلق راهکارهایی همچون افزایش کاربری‌ها و خدمات مورد نیاز و خاطره انگیز برای مردم در بافت قدیم، افزایش جذابیت فضا در بافت جدید، استفاده از رویکردهای بوم‌گرا در شهرسازی برای ایجاد آسایش اقلیمی قابل قبول در بافت جدید، و با توجه به نزدیک بودن سطح معناداری متغیر

دسترسی به فضای سبز در بافت جدید به ۰,۰۵ می‌توان با ایجاد یک سری مبلمان جدید که باعث افزایش حضور مردم و کودکان بشود، حس تعلق را افزایش داد.

منابع

- اسدی، احمد؛ حسین‌آبادی، سعید و مودودی، مهدی (۱۳۹۹). مدل‌سازی رابطه بین سرزندگی شهری و حس تعلق مکانی در شهر قاین. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۴۰)، ۱۷-۳۰.
- اسدی، احمد؛ حسین‌آبادی، سعید و مودودی، مهدی (۱۳۹۹). مدل‌سازی رابطه بین سرزندگی شهری و حس تعلق مکانی در شهر قاین. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۴۰)، صص. ۱۷-۳۰.
- ایمانی شاملو، جواد، علیپور اقدم تکمه داش، نیما و فلاح، علی. (۱۴۰۳). تأثیر حس تعلق بر مشارکت شهروندان در بافت‌های کهن و تاریخی مطالعه موردی: محله مقصودیه تبریز. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۴(۲)، ۱۱۷-۱۳۵. <https://doi.org/10.30488/gps.2024.397333.3644>
- بهزادپور، محمد (۱۳۹۷). بررسی حس تعلق مکانی در مجتمع‌های مسکونی و نقش طبیعت بر آن (مطالعه موردی: مجتمع‌های مسکونی اکباتان، پردیسان، زیتون و مهرگان). پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۹(۳۴)، صص. ۱۸۳-۲۰۰.
- پیربابایی، محمد تقی و سجادزاده، حسن. (۱۳۹۰). تعلق جمعی به مکان، تحقق سکونت اجتماعی در محله سنتی. باغ نظر، ۸(۱۷)، ۲۷-۱۶.
- جنت‌پور، نیلوفر؛ کریمی آذری، امیر رضا و صفری، حسین. (۱۴۰۳). تجزیه و تحلیل شبیه‌سازی پیاده راه شهری و تأثیر آن بر حس تعلق به مکان به روش چیدمان فضایی مطالعه موردی: پیاده راه شهری رشت. مجله جغرافیا و توسعه فضایی، ۱(۳)، ۱۹-۱. <http://doi.org/10.22098/gsd.2025.15148.1075>
- حاتمی خانقاهی، توحید، وزیری، وحید، سلمانیان، بهاره، و تاج‌الدینی، نگین. (۱۳۹۹). مقایسه عوامل مؤثر بر حس تعلق به مکان در محلات جدید و قدیم شهر اردبیل. مطالعات شهری، ۹(۳۴)، ۱۷-۲۸.
- حاجی‌پور، خلیل، فخراحمد، سیدمجتبی و سلطانی، علی. (۱۳۹۷). تحلیل رضایتمندی ساکنان از محله بر مبنای مولفه‌های امنیت و حس تعلق خاطر (نمونه موردی: شهر شیراز، دانش شهرسازی، ۲(۴)، ۳۳-۴۹.
- حسینی میانرودی، نسیم. (۱۴۰۲). رویکرد ادراک حسی محیط و میزان اثر‌گذاری آن در ایجاد حس تعلق، حس مکان و دلبستگی مکانی. کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان. <https://sid.ir/paper/1082904/fa> SID.
- حسینی، سید هادی، تاتار، سلمان و سلمانی مقدم، محمد. (۱۴۰۴). واکاوی تعیین‌کننده‌های مؤثر بر رضایتمندی سکونتی در توحید شهر سبزوار. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، مقالات پذیرفته شده جهت انتشار. <https://doi.org/10.22111/gaij.2025.50640.3252>
- روشنی، صالح، رضوانی، نوشین، و پاسیان خمیری، رضا. (۱۳۹۷). سنجش و رتبه‌بندی حس تعلق مکانی محلات بافت تاریخی گرگان. مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت‌های تاریخی فرهنگی)، ۸(۱۵)، ۸۹-۱۰۵.
- زنگنه، مهدی (۱۳۹۸). سنجش احساس تعلق مکانی در شهرهای کوچک، میانی و کلان‌شهرها (مطالعه موردی: شهرهای خواف، سبزوار و مشهد). آمایش جغرافیایی فضا، ۹(۳۲)، صص. ۱۹۹-۲۱۲.

گودرزی، مجید، سلطانی، زهرا و علی بخشی، افسانه (۱۴۰۲). ارزیابی اثرات دسترسی به امکانات و خدمات شهری بر حس تعلق مکانی در بافت‌های فرسوده کلان‌شهر اهواز. *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*, ۴(۳), ۸۹-۱۰۳.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27831191.1402.4.3.6.6>

محمدی ایرلو، نسرین، روح‌اله رحیمی، و وحید وزیری. ۱۴۰۳. ارزیابی رابطه بین حس تعلق به مکان و تصویر ذهنی در بدنه‌های شهری، مورد مطالعاتی: خیابان امام خمینی اردبیل. *نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر* ۱۷(۴۶): ۶۷-۸۷.

<https://doi.org/10.22034/aud.2023.396757.2787>

هاشمی، وحیده، راهب، غزل، ناصری، غلامحسین و زنجانی‌زاده، هما (۱۴۰۴). ارزیابی سیاست‌های تأمین مسکن اقشار کم درآمد بر اساس مؤلفه‌های مؤثر بر افزایش حس تعلق به محیط (نمونه موردی: شهر مشهد). *مطالعات ساختار*

و کارکرد شهری, ۲(۲), ۳۱-۶۴.

الوئسی، فرزاد و چاره‌جو، فرزین (۱۴۰۰). تبیین نقش عوامل مؤثر بر تعلق مکانی در بافت‌های شهری (مطالعه موردی: بافت‌های قدیم، میانی، جدید و حاشیه‌ای شهر سنندج). *جغرافیا و توسعه فضای شهری*, ۸(۱), ۱۸۴-۱۶۵.

Altman, I., & Low, S. (1992). *Place attachment*. New York: Plenum Press.

Ge, J & Hokao K (2006), Research on Residential Lifestyles in Japanese Cities from the Viewpoints of Residential Preference, Residential Choice and Residential Satisfaction, *Landscape Urban Plan*, 78(3), pp.165-178.

Glaster, G. C & Hesser, G.W (1981), Residential satisfaction composition and contextual correlates, *Environment and Behavior*, 13 (6), 735-758.

Huang, X., Zhao, B., Liu, Y., and Xue, D. (2019). Belonging to a Place: An Analysis of the Perceptions of Rural-to-Urban Migrants in China. *Geographical Review*, pp. 1-19.

Jansen, S. (2020). Place attachment, distress, risk perception and coping in a case of earthquakes in the Netherlands. *J. Hous. Built Environ*, 407-427.

Lee, S. M., Conway, T. L., Frank, L. D., Saelens, B. E., Cain, K. L., & Sallis, J. F. (2016). The Relation of Perceived and Objective Environment Attributes to Neighborhood Satisfaction. *Environment and Behavior*, 49(2), 136-160.

McCunn, L. J., & Gifford, R. (2018). Spatial navigation and place imageability in sense of place. *Cities*, 74, 208-218.

Peters, K; Stodolska, M & Horolets, A. (2017). The role of natural environments in developing a sense of belonging: A comparative study of immigrants in the U.S., Poland, the Netherlands and Germany. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol 17, 63- 70.

Stedman, R.C. (2003). Is it really just a social construction? The construction of the physical society & natural. *Place environment to sense of Resources*, 8(16), 671-685.